

УДК 339.727.22

Безп'ята І.В.

*кандидат економічних наук, доцент, докторант
Миколаївського національного аграрного університету***ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙ****BASIC APPROACHES TO CLASSIFICATION OF INVESTMENTS****АНОТАЦІЯ**

У статті досліджено та проаналізовано основні підходи до класифікації інвестицій, які вивчались та реалізовувались вітчизняними та зарубіжними вченими-економістами. Розглянуті окремі аспекти класифікації інвестицій як економічної категорії, зокрема, класифікації за об'єктами вкладення, регіональною ознакою, формою власності, ступенем ризику, періодом інвестування, характером участі, метою інвестування, відтворюваною спрямованістю, критерієм спрямованості дії, характером здійснення, характером формування, інституційною ознакою, ступенем залежності від прибутку, екстенсивним та інтенсивним впливом на суспільне виробництво та рівнем розвитку економіки.

Ключові слова: інвестиції, класифікація інвестицій, класифікаційні ознаки.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы и проанализированы основные подходы к классификации инвестиций, которые изучались и реализовывались отечественными и зарубежными учеными-экономистами. Рассмотрены отдельные аспекты классификации инвестиций как экономической категории, в частности, классификации по объектам вложения, региональному признаку, форме собственности, степени риска, периодом инвестирования, характером участия, целью инвестирования, воспроизводимой направленностью, критерием направленности действия, характером осуществления, характером формирования, институциональному признаку, степени зависимости от прибыли, экстенсивным и интенсивным воздействием на общественное производство и уровнем развития экономики.

Ключевые слова: инвестиции, классификация инвестиций, классификационные признаки.

ANNOTATION

This article explores and analyzes the main approaches to classification of investments that have been studied and implemented by domestic and foreign scientists and economists. The several aspects of classification of investments as an economic category are considered, in particular, the classification by the investment objects, regional basis, form of ownership, risk level, investment period, nature of participation, investment purposes, replicable orientation, orientation validity criterion, nature of pursuit, nature of formation, institutional basis, dependence on the degree of profit, extensive and intensive impact on social production and the level of economic development.

Keywords: investments, investment classification, classification features.

Постановка проблеми. Для вдалого свого функціонування та виконання своїх зобов'язань перед громадянами кожна країна світу намагається залучити додаткові кошти у свою економіку за допомогою інвестиційного капіталу. Сьогодення вимагає знаходження все нових та більш ефективних механізмів та методів залучення інвестицій у різні галузі економіки. Крім того, наявність величезної кількості проблем фінансового характеру, які проникають здебільшого у незахищені сфери соціально-економічного, промислового, екологічного, наукового

розвитку кожної країни, вимагають оволодіння та використання методологічного апарату при розгляді можливостей застосування інвестиційних інструментів для вирішення зазначених проблем.

Внаслідок того, що постало питання інтеграції України до Європейського союзу, для вдалої реалізації цієї стратегії потрібно мати чітко сформовану та загальноприйнятну доктрину, яка б давала можливість вдало користатися основними перевагами, які отримає наша держава внаслідок такої інтеграції. До таких переваг потрібно віднести можливість наповнити економіку інвестиційними проектами, які здатні значно покращити її основні показники. Значного покращення внаслідок зазначеної інтеграції отримає і регіональний розвиток, перед регіонами України відкриється новий інвестиційний напрям фінансових переваг від співпраці з країнами Європи. Досягнутий рівень наукових напрацювань, які стосуються понятійного апарату, що використовується при розгляді основних процесів, пов'язаних з інвестиціями, потребує детального аналізу та певної систематизації. Особливу увагу варто приділити класифікації інвестицій, адже від цього залежить вдалий вибір конкретного виду інвестиції для конкретного об'єкту інвестування. Отримавши загальну систематизовану картину класифікації інвестицій, кожен зацікавлений в інвестуванні представник регіональної структури буде мати можливість використання вибраного з загальної класифікації дієвого виду інвестицій, які здатні принести найбільшу ефективність у разі їх застосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед дослідників, які займалися вивченням питання класифікації інвестицій, потрібно відзначити таких: Л. Дж. Гітман, М. Джонк, В. Керн, А. Зелль, І. Бланк, М. Денисенко, С. Пашков, А. Пересада, В. Федоренко, В. Шевчук, П. Рогожин, В. Савчук, С. Приліпко, О. Величко, А. Марголін, І. Яковлева, С. Іваночко, О. Свінцов, А. Шихвердієв, А. Серяков, О. Вишницька, М. Леус, Б. Щукін, Л. Борщ, Ю. Стадницький, Л. Горбатюк, С. Герасимова, К. Павлов та інші.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає підстави казати про те, що розмаїття трактувань сутності інвестицій свідчить не лише про різні підходи до розкриття їх змісту, а й про незавершеність дослідження з даної проблеми.

Фактично на сьогодні відсутня єдина усталена система класифікації інвестицій.

Метою статті є дослідження та аналіз існуючих класифікаційних ознак інвестицій та визначення основних з них, що сприятимуть ідентифікації інвестицій як економічної категорії.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковому світі існують істотні розходження щодо класифікації інвестицій та їх ознак. Під час дослідження даної проблематики нами було встановлено, що вчені-економісти виділяють кілька основних класифікаційних ознак інвестицій.

Нами запропонована загальна схема основних видів класифікації, які зустрічаються у наукових дослідженнях як у вітчизняних, так і в зарубіжних авторів (рис. 1).

Рис. 1. Основні види класифікації, які зустрічаються у наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних авторів

Найбільше серед всіх авторів приділяється увага класифікації за об'єктом вкладення. За цією ознакою у зарубіжній економічній теорії інвестиції поділяють на реальні – спрямування ресурсів у матеріальні та нематеріальні активи, що забезпечують розвиток підприємства (це основні та оборотні засоби, патенти, ліцензії, «ноу-хау» тощо, у результаті використання яких з'являються нові товари і послуги, а інвестор отримує прибуток); фінансові – вкладення коштів у різні фінансові інструменти інвестування (придбання фондових цінних паперів, цільові банківські вкладення, депозити та інші інструменти) [4, с. 31].

Російським економістом А. Марголіним за цією класифікацією пропонується класифікувати інвестиції за напрямками інвестування на інвестиції в нефінансові активи та фінансові інвестиції. У свою чергу інвестиції у нефінансові активи пропонується класифікувати на реальні інвестиції (інвестиції в обновний капітал та інвестиції є приріст запасів матеріальних оборотних засобів) та інвестиції в нематеріальні активи [7, с. 198].

Деякі вчені економісти, зокрема А. Пересяда, В. Федоренко, інвестиції в нематеріальні

активи поділяють на інноваційні та інтелектуальні. «Інноваційні інвестиції – це вкладення в нововведення». За умов стабільності економіки всі інвестиції повинні бути інноваціями. Інноваційна форма здебільшого складається з інтелектуальних інвестицій. «Інтелектуальні інвестиції – це вкладення в об'єкти інтелектуальної власності, що впливають з авторського права, винахідницького права, права на промислові зразки і корисні моделі» [6, с. 134].

С. Іваночко, О. Свінцов вважають, що до поділу? запропонованого А. Пересядою? необхідно додати ще два підпункти: соціальні – інвестування, спрямоване на вирішення проблем суспільства, та екологічні – фінансування у проблеми навколишнього середовища [3, с. 183].

І. Яковлева наголошує на тому, що фінансові інвестиції повинні базуватися на використанні інвестиційного портфелю, який являє собою цілеспрямовану сукупність фінансових інструментів, призначених для здійснення фінансового інвестування відповідно до розробленої інвестиційної політики. Основоположниками сучасної портфельної теорії є Г. Марковіц, Д. Тобін, В. Шарп. Зазначена теорія заснована на статистичних методах формування механізму оптимізації параметрів інвестиційного портфелю, за заданими критеріями співвідношення рівня його прибутковості та ризику [12, с. 125].

Класифікація інвестицій за регіональною ознакою також привертає увагу багатьох науковців. За територіальною ознакою розрізняють інвестиції в державі та поза її межами. Внутрішні інвестиції здійснюють в об'єкти інвестування в межах держави, а іноземні – поза її межами. До іноземних інвестицій належить також придбання різних фінансових інструментів інших держав – акцій іноземних компаній, облігацій інших держав тощо [1, с. 204].

М. Леус у регіональному аспекті інвестиції поділяє на внутрішні – вкладання капіталу суб'єктами господарської діяльності держави; закордонні – вкладання коштів в об'єкти інвестування за межами території держави (придбання цінних паперів закордонних компаній, майна тощо); іноземні – вкладання капіталу іноземними юридичними і фізичними особами, іноземними державами, міжнародними урядовими і неурядовими організаціями [5, с. 135].

Завдяки існуванню різних форм власності відбувається поділ інвестицій на такі види: державні, приватні, іноземні, колективні та спільні. Цей критерій дає змогу оцінити рівень економічного розвитку та визначити вплив держави на суб'єктів господарювання. Що стосується дослідження поділу інвестицій за формами власності, то можна сказати, що існують відмінності у видах цієї ознаки. В. Федоренко, Б. Щукін виділяють державні, приватні, іноземні, спільні, І. Бланк – лише два види – державні та приватні, Ю. Стадницький – три

види – державні, приватні та спільні, А. Пересада – три види – державні, приватні та колективні [9, с. 134].

За ступенем ризику є безризикові та ризикові інвестиції. Безризиковими інвестиціями вважають вкладення в короткострокові державні облігації провідних країн світу. Ризикові інвестиції – це такі, які мають певний ступінь ризику [1, с. 198].

За ступенем ризику А. Пересада поділяє інвестиції на безризикові та ризикові, а також виділяє такі критерії оцінки ступеня ризику: ризик допустимий, коли існує ймовірність втратити всю суму очікуваного прибутку; ризик критичний – втрата очікуваного валового доходу після реалізації проекту; катастрофічний ризик – втрата всіх активів і банкрутство інвестора [9, с. 135]. Л. Горбатюк за ступенем ризику інвестиції поділяє на такі види: безризикові, низькоризикові, середньоризикові та високоризикові інвестиції [1, с. 204].

За періодом інвестування одні автори пропонують поділяти інвестиції на короткострокові і довгострокові, інші – на три види: короткострокові, середньострокові та довгострокові. Згідно з методологією Національного банку України, необхідно застосувати таку класифікацію інвестицій за періодом вкладення: короткострокові (до 1 року), середньострокові (від 1 до 3 років) та довгострокові (більше 3 років). Основне правило інвестування полягає в тому, що інвестиції повинні бути довгостроковими (у світовій практиці – більше одного року), однак через несприятливі умови інвестиційного клімату, нестабільність політичних обставин і високі темпи інфляції інвестори вимушені шукати об'єкти середньострокових та короткострокових вкладень [1, с. 204].

За характером участі є прямі та портфельні інвестиції. Прямі інвестиції – це такі, що передбачають внесення коштів або майна до статутного капіталу юридичної особи в обмін на корпоративні права, емітовані такою юридичною особою. Портфельні інвестиції – операції, які передбачають придбання цінних паперів, їх похідних та інших фінансових активів за кошти на фондовому ринку (до одного року) та довгострокові (більше одного року) інвестиції [1, с. 197].

За метою інвестування інвестиції поділяються на такі види: вимушені, викликані такими обов'язковими обставинами, як, наприклад, підвищення надійності та техніки безпеки на виробництві, екологія тощо; ринкові, тобто підприємство інвестує у вдосконалення продукції або ж диверсифікацію виробництва з метою збереження позицій на ринку; противитратні – такі інвестиції дають змогу підвищити продуктивність праці й прибутковість підприємства; дохідні, що покликані забезпечити зростання доходів переважно за рахунок розширення традиційних напрямів діяльності підприємства [1, с. 203].

За відтворювальним спрямуванням А. Пересада, В. Федоренко, Д. Лук'яненко, Б. Губський, О. Мозговий виділяють валові та чисті інвестиції. За цією класифікацією, валовими інвестиціями вважають обсяг інвестованих коштів, спрямований на відтворення у певному періоді; фонд відновлення, за рахунок якого формуються нові виробничі фонди, є джерелом чистих інвестицій [9, с. 134].

Л. Горбатюк за відтворювальною спрямованістю поділяє інвестиції на три види: валові інвестиції, реноваційні, що прирівнюються зазвичай до суми амортизаційних відрахувань за певний період та чисті інвестиції [1, с. 204].

За критерієм спрямованості дій, на думку М. Леус, можна виділити: нетто-інвестиції – початкові інвестиції, які спрямовуються на заснування проекту; екстенсивні інвестиції, напрямом їх спрямування є збільшення виробничого потенціалу; реінвестиції – прибуток, спрямований на розширення виробництва. Виділяють реальні реінвестиції – вкладення в основний і обіговий капітали підприємств та фінансові реінвестиції – вкладення у цінні папери [5, с. 135].

Л. Горбатюк за джерелами фінансування інвестиційної діяльності інвестиції поділяє на такі, що здійснюються за рахунок:

- власних фінансових ресурсів інвестора (прибуток, амортизаційні відрахування, відшкодування збитків від аварій, стихійного лиха, грошові накопичення і заощадження громадян, юридичних осіб тощо);

- залозичені (державний кредит, кредит комерційних банків й інших фінансово-кредитних установ);

- залучених фінансових ресурсів інвестора (кошти інших інвесторів і вкладників) [1, с. 203].

Згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність» (ст. 10) [10], передбачено, що інвестиційна діяльність може здійснюватись за рахунок: власних фінансових ресурсів інвестора (прибуток, амортизаційні відрахування, відшкодування збитків від аварій, стихійного лиха, грошові накопичення і заощадження громадян, юридичних осіб тощо); позичкових фінансових коштів інвестора (облігаційні позики, банківські та бюджетні кредити); залучених фінансових коштів інвестора (кошти, одержані від продажу акцій, пайові та інші внески громадян і юридичних осіб); бюджетних інвестиційних асигнувань; безоплатних та благодійних внесків, пожертв організацій, підприємств і громадян.

За характером формування інвестицій Л. Борщ та С. Герасимова інвестиції поділяють на автономні та індуковані. До автономних вони пропонують віднести інвестиції, які утворюються незалежно від утворення національного доходу, а до індукованих – ті, що формуються внаслідок збільшення споживчих витрат [3, с. 184].

За інституційною ознакою інвестиції доцільно поділяти на банківські, інвестиції небанківських фінансових установ (страхових, інвестиційних компаній, пенсійних фондів тощо), інвестиції міжнародних фінансових організацій, інвестиції державних органів та інвестиції транснаціональних корпорацій [2, с. 157].

За ступенем залежності від прибутку виділяють автономні та похідні інвестиції. Похідні взаємозалежні з динамікою обсягу чистого прибутку через механізм його розподілу на споживання і заощадження. Автономні характеризують вкладення капіталу, зумовлене дією чинників, які не пов'язані з формуванням і розподілом чистого прибутку (наприклад, природоохоронними заходами) [5, с. 135-136].

К. Павлов пропонує до загальної класифікації додати інвестиції інтенсивного або екстенсивного типу в залежності від того, чи сприяють результати їх впровадження інтенсифікації чи навпаки процесу екстенсифікації [8].

Варто звернути увагу на дослідження М. Денисенка, в яких автором пропонується поділ інвестицій відповідно до рівня економіки на такі види: макроекономічні, галузеві, регіональні та мікроекономічні. Така градація дає змогу оцінити глобальний рівень інвестиційного процесу і визначити масштабність інвестиційного проекту [3, с. 184].

Окремі автори, такі як С. Пашова, пропонують свої підходи до класифікації інвестицій: за ступенем мобілізації (централізовані, децентралізовані); за масштабом виробництва (макро- та мікроінвестиції); за місією інвестування (комерційні, соціальні); за матеріально-речовинною формою (активи, деривативи); відповідністю чинному законодавству (легальні, тіньові) [11, с. 152].

На нашу думку, приведені широкий діапазон класифікації інвестицій відображає найбільш істотні їх ознаки і за необхідності може бути уточнений і розширений залежно від наукових, дослідницьких, підприємницьких або інших цілей.

Всі вищевикладені підходи класифікації інвестицій, поза сумнівом, мають право на існування і вельми корисні для розуміння економічної суті інвестицій.

Висновки. Таким чином, можна говорити про існування класичної школи щодо основних підходів до класифікації інвестицій. Така школа слугує свого роду базисом, використання якого піднімає на новий рівень загальне уявлення про види інвестицій. Вітчизняні дослідники намагаються дати класифікацію інвестиціям виходячи з реальних потреб та можливостей української

економіки, аналізуючи проблеми та перепони, які стоять на шляху інвестицій вони пропонують таку класифікацію, яка б давала практичні результати при її використанні. Поєднавши напрацювання зарубіжного досвіду та кращі здобутки вітчизняної науки, існує реальна можливість створити універсальну класифікацію, яка б давала можливість не тільки отримати загальне уявлення про види інвестицій, а й застосовувати ці види на практиці, залучивши під конкретний вид конкретні інвестиційні проекти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Горбатюк Л.М. Окремі аспекти класифікації інвестицій / Л.М. Горбатюк // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2010. – № 2. – С. 201-204.
2. Дуфенюк О.М. Теоретико-методологічні основи класифікації інвестицій / О.М. Дуфенюк, Б.М. Вишивана // Науковий вісник НЛТУ України. – 2007. – Вип. 17.3. – С. 152-160.
3. Іваночко С.С. Суть та види інвестицій / С.С. Іваночко, О.М. Свінцов // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.15. – С. 181-187.
4. Кухта П. Трактатування поняття «інвестиції»: класичний і сучасний підходи / П. Кухта // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Серія Економіка. – 2011. – Вип. 121-122. – С. 29-33.
5. Леус М.М. Теоретико-методологічні основи класифікації інвестицій / М.М. Леус // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.1. – С. 130-137.
6. Лишанский М.Л. Финансы сельскохозяйственных предприятий / М.Л. Лишанский, З.А. Круш, И.Б. Маслова, Л.С. Шохина; Под ред. М.Л. Лишанского. – М.: КолосС, 2004. – 376 с.
7. Марголин А.М. Экономическая оценка инвестиционных проектов: [учеб. для вузов] / А.М. Марголин. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2007. – 367 с.
8. Павлов К.В. Инвестиции и инновации интенсивного и экстенсивного типа: макроэкономический подход [Электронный ресурс] / К.В. Павлов // Теория и практика общественного развития. – 2009. – № 1. – Режим доступа: <http://teoria-practica.ru/ru/-1-2009.html>.
9. Пересада А.А. Управление инвестиционным процессом / А.А. Пересада. – К.: Лібра, 2002. – 472 с.
10. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 року № 1560-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
11. Федоренко В.Г. Інвестування: [підручник] / В.Г. Федоренко. – К.: Алерта, 2008. – 448 с.
12. Яковлева І.О. Методологія формування портфеля фінансових інвестицій [Текст] / І.О. Яковлева // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2007. – Вип. 20. – С. 122-127.